

ПРЕДСТАВЉЕНА МОНОГРАФИЈА И ИЗЛОЖБА „СРБИЈА И ПОЖАРЕВАЦ У ДРУГОМ СВЕТСКОМ РАТУ 1941 – 1944 – ОКУПАЦИОНА УПРАВА, ИЗБЕГЛИЦЕ, ПРОСВЕТА“ У ДОМУ ВОЈСКЕ У БЕОГРАДУ

Сведочанство искушења и победе

Поводом 75 година од почетка Другог светског рата у Југославији и 70 година од победе над фашизмом, 26. априла Медија центар „Одбрана“ и Историјски архив Пожаревац представили су монографију и изложбу „Србија и Пожаревац у Другом светском рату 1941 – 1944 – окупациона управа, избеглице, просвета“, у свечаној сали Дома Војске Србије. Пројекат је настао на основу истраживане архивске грађе, која на својствен начин испитује чињенице, ревалоризује прошлост, али не врши њену ревизију.

Испред домаћина присутне је поздравео директор Медија центра „Одбрана“ пуковник Стевица Карапанџин и поручио да се представљањем монографије и изложбене поставке Историјског архива Пожаревац негује култура сећања на једно време које је оставило дубок траг у историји наше земље.

Иницијатор пројекта и идејни аутор, директорка Историјског архива Пожаревац др Јасмина Николић истиче да монографијом и изложбом „Србија и Пожаревац у Другом светском рату 1941 – 1944 – окупациона управа, избеглице и просвета“, пожаревачки Архив даје свој допринос чувању сећања на рат и подвиге ослободилаца, учвршћивању антифашизма као дубоког опредељења за мир и слободу, као и допринос обележавању 70 година од победе урезане у народно памћење као путоказ патриотизма и националног идентитета. Монографија је дело групе аутора из Историјског архива Пожаревац и Војног архива Министарства одбране Републике Србије, настала као резултат једногодишњег истраживања архивске грађе Војног архива, Архива Југославије, Архива Србије, Историјског архива Пожаревац, Историјског архива Београда и Програмског архива Радио Телевизије Србије.

- Приређена монографија, као посебна, потпуно нова целина и комуникацијски канал, омогућава спознају прошлости и обликовање наше свести о историји Другог светског рата и значају победе над фашизмом. Памћење настаје у времену и пролази са њим. Када умру они који памте, колективно сећање уступа место

Др Јасмина Николић

неком новом памћењу. Сведоци смо нестанка целе једне генерације сведока која памти најтеже злочине и катастрофе из периода Другог светског рата. Памћење живи и одржава се кроз комуникацију, а монографија као комуникацијски канал, чува памћење супротстављајући се забору.

Сећање на Други светски рат и антифашизам, поред основних цивилизацијских одређишта, универзалних вредности и питања идентитета, у архивистичком смислу наслања се на питање баштине. Појам наслеђа има значење трезора запамћених материјалних и нематеријалних носилаца вредности и норми, и управо оно, као хуманистичка и идентитетска вредност, представља оквир књиге посвећене седамдесетогодишњици победе над фашизмом. Модеран архив није само простор за смештај и заштиту архивских докумената. Он је и установа од које се очекује да покрене важна питања везана за културу сећања, идентитет, основне вредности на којима почива друштво у којем се живи. Архив је простор за преиспитивање нашег односа

према прошлости. Такав концепт имају и ова монографија и изложба. Наша дужност је да наставимо традицију обележавања победе над фашизмом, победе која је отворила ново цивилизацијско поглавље у историји Европе. Стога смо ставили на увид јавности архивска документа и фотографије о ратним, избегличким и просветним приликама у Пожаревцу и Србији током Другог светског рата и тако успели да дамо значајан допринос култури трајања и сећања, казала је др Јасмина Николић.

Члан истраживачког тима пројекта из Војног архива др Маријана Мраовић, наглашава да истраживање историје Другог светског рата и појава окупације и колаборације која су обављена у последњој деценији указују на пораст интересовања за теме које се односе на делатност институција културе и просвете у време окупације, различите аспекте пропаганде, процесе памћења и заборављања, механизме контроле у животу заједнице и појединаца, свакодневни живот становништва под окупацијом и место појединца у ратом захваћеним подручјима.

По речима др Зорана Јањетовића, научног саветника Института за новију историју Србије, сва три рада у монографији су на највишем научном нивоу и изузетно су добро поткрепљени необјављеним и објављеним историјским изворима, као и навођењем бројне релевантне историографске литературе.

Прича о судбини обичних људи

Говорећи о изложби, архивист Слободанка Цветковић је казала да она тематски прати

Гости на свечаности

монографију на 32 паноа, са преко 160 различитих докумената, фотографија, новинских исечка, и требало би да публици приближи нимало пријатним тренуцима током четворогодишње окупације Србије у Другом светском рату.

-Прва изложбена целина чији је аутор др Маријана Мраовић, пружа нам на увид документа, фотографије, плакате, који сведоче о окупационој управи у Србији у периоду 1941 – 1944. године, почев од

Експлицитно тумачење оригиналних докумената

Отварајући изложбу, изасланик начелника Генералштаба генерала Љубише Диковића, генерал – потпуковник Ђокица Петровић, командант Команде за обуку Војске Србије је истакао да представљена архивска документа и фотографије сведоче о апокалиптичном злу које се надишло над целим светом, о страховима фашизма као најгорег зла против човечанства.

-Други светски рат, помутивши законе мишљења и перцепције, изменивши систем вредности и слику центара моћи, оставио је за собом велике жртве неразумљивих порива ума и измењене свести. Кроз сачувана архивска сведочанства сагледавамо и причу о судбинама обичних људи, њиховој патњи током година рата, логорима, избеглиштву, глади, смрти, борби, победи. Посебна вредност пројекта Историјског архива Пожаревац је управо представљање и експлицитно тумачење оригиналних докумената. Већи број представљених архивалија потиче из фондуса Војног архива. Документа која чува ова војна установа, представљају изузетно сведочанство о напорима српског народа за стварање и очување државе и о жртвама које су поднете у тој борби. Историја је увек изнова представљана и тумачена. Архивска документа су непроменљива истина, а свако ново читање и представљање носи њихову ревалоризацију. Архивисти у свом свакодневном раду дужни су да презентују јавности документа која су аутентични трагови времена, историја их анализира, даје им смисао у целокупној димензији времена и следу догађаја.

Снага једног народа је у његовом памћењу, стога је идеја и

Генерал потпуковник Ђокица Петровић

труд Историјског архива Пожаревац уложен у реализацију овог пројекта постигао свој циљ и испунио своју мисију. Сматрамо да је реализацијом овог изузетног пројекта Историјски архив Пожаревац објављујући архивска сведочанства која поседује, уз велики допринос Војног архива и истражене архивске грађе, учинио да схватимо величину националне историје и допринос житеља Пожареваца и Србије, који су својом отаџбини дали оно највредније што су поседовали – свој живот за нашу слободу. Као потомци храбрих осећамо одговорност да памтимо, а храброст наших предака и нама је подстирак да истрајемо на путу одбране наших националних интереса, рекао је генерал – потпуковник Ђокица Петровић. Он је пренео поздраве начелника Генералштаба генерала Љубише Диковића, који је пожељео ауторском тиму у Историјском архиву Пожаревац успешну реализацију овог бриљантног пројекта.

атмосфере пред потписивање Тројног пакта, страховима априлског рата, формирања немачког управног војног апарата у Србији и Пожаревцу, формирања колаборационог Савета комесара, потом и владе народног спаса Милана Недића, преко спровођења пропаганде колаборационе власти у корист окупатора, гушења сваког отпора, запаљивих и пуних наде говора и обећања о новој Србији и њеном новом месту у свету. Други део изложбе чији је аутор мастер историје Јасмина Живковић, баца нову светлост на тему избеглица и пресељеника који су од почетка окупације, па до окончања рата уочиште са окупираних територија бивше Краљевине Југославије налазили у Србији. Кроз документа и још потресније фотографије, ауторка износи сведочанства о трагичној судбини обичних људи који су бежали од окупатора, али и од дојучерашњих комшија са подручја Хрватске, Босне и Херцеговине, Словеније, Македоније, Косова. Посебна пажња је усмерена на приказивање положаја избегле деце као најрањивијих, њиховог збрињавања по домовима и

породицама, њихове исхране, школовања. Прича о деци и њиховом свакодневном животу наставља се кроз трећу изложбену целину која обрађује рад пожаревачких школа и школски живот у Србији. Просветна политика владе Милана Недића и министара просвете Велибора Јонића била је у служби окупатора, пронемачка, антисемитска и наглашено националистичка. Изложбена документа говоре о апсурдима тога доба, наглашава Слободанка Цветковић.

Представљању монографије и изложбене поставке осим бројних поштовалаца историје, ученика и студената, присуствовали су и представници Председништва Републике Српске, Генералштаба, Гарнизона Пожаревац, Министарства одбране, Војног архива, РТС-а, архива Београда, Србије, Сомбора, Пожареваца, питомци и професори са Криминалистичко – полицијске академије у Београду. Свечаност је музички оплеменена наступом ансамбла „Лирика“ из Пожареваца.

Д. Динић

Изложбена поставка отворена до 7. маја